

Список використаних джерел:

1. Архімович Л., Гордійчук М. Микола Віталійович Лисенко. Життя і творчість / Л. Архімович, М. Гордійчук. – Київ: Мистецтво, 1963. – 350 с.
2. Людкевич С. Про основу і значення співності в поезії Тараса Шевченка / С. Людкевич // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2 т. – Т. I. – Львів: Дивосвіт, 1999. – 496 с.
3. Михайлов М. Стиль в музиці / М. Михайлов. – Л.: Музыка, 1981. – 262 с.
4. Музыкальная энциклопедия. – Москва: Советская энциклопедия, 1978. – Т. 4. – 974 с.
5. Пономаренко М. Педагогічна і творча діяльність українських композиторів у музично-педагогічному вихованні школярів / М. Пономаренко. – Рівне: РДГУ, 2003. – 298 с.

Колесник Ю.М., Тракало Х.Д.

студенти,

Дубенський коледж

Рівненського державного університету

МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА Т.Г. ШЕВЧЕНКА ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Феномен багатогранної творчості Т. Шевченка, його унікальна постать у культурному бутті українського народу викликає науковий інтерес упродовж тривалого часу. З усієї проблематики шевченкознавчих досліджень недостатньо вивченою та маловідомою широкому загалу залишається тема мистецької спадщини Кобзаря.

Починаючи з 1839 року, коли з'явилась перша згадка про демонстрацію картин Т. Шевченка на Академічній виставці у Петербурзі, і до сьогодні, в українському науковому просторі видано велику кількість літератури (включаючи монографії, колективні праці, а також журнальні та газетні публікації), у якій продемонстровано аналіз окремих мистецьких творів Кобзаря, подано загальні тенденції становлення його як художника тощо. Однак, основні аспекти творчості митця; історії створення, атрибуції, семантики творів; єдність образів поезії й малярства далекі від дослідницької вичерпності. Недостатньо висвітлені також його новаторські досягнення, їх роль і місце в українському та світовому мистецтві. Загалом це можна пояснити рядом причин. Перш за все, за життя митця у нього не було персональних виставок. До того ж, визнання Т. Шевченка як поета, закріплене за ним із виходом першої збірки поезій «Кобзар» у 1840 році, залишило у тіні досягнення художника.

З огляду на це, постає потреба докладного вивчення мистецької спадщини Т. Шевченка, виявлення специфічних рис та визначення її місця як в українському, так і в світовому мистецькому процесі.

Як вдалось з'ясувати, становлення Тараса як художника розпочалось ще в юнацькі роки. Після його численних невдалих спроб отримати основи

мистецької освіти у сільських дяків, юнак у якості козачка пана П. Енгельгардта переїжджає у Вільно, де і навчається (за науковою версією Д. Стуса, П. Зайцева) у Яна Рустема, професора Віленського університету. І вже ранній твір «Жіноча голівка» (1830) засвідчує не лише хист та майстерність штриха Шевченка, а й демонструє його обізнаність з основами академічного малюнка [3, с. 5].

У Петербурзі, куди Тарас переїжджає з паном в 1830-31 рр., з дозволу останнього він набуває професію кімнатного живописця в артелі, відвідує рисувальні класи «Товариства заохочування художників». Вивчає академічне мистецтво, вдосконалює техніку олівцевого рисунка, працює в техніці туш-перо, створює композиції на історичну й міфологічну тематику.

22 квітня 1838 р. Кобзар отримав відпустку і через місяць був зарахований учнем петербурзької Академії мистецтв – вищого художнього закладу Російської імперії. Мистецькі смаки Т. Шевченка цього періоду формувались в активному спілкуванні з художниками К. Брюлловим, А. Мокрицьким, В. Штернбергом, Р. Жуковським.

Слід відзначити, що Рада Академії мистецтв 3 рази нагороджувала Кобзаря медалями 2 ступеня. 1) за малюнок з натури «Борець» – 29 квітня 1839 р; 2) за малюнок «Хлопчик – жебрак дає хліб собаці» 27 вересня 1840 р.; 3) за акварель «Циганка – ворожка» 28 вересня 1841 р. [2, с. 1].

В другій половині 1840 р. Шевченко, відвідавши Україну після 14 річної перерви, задумав видати художнє періодичне видання під назвою «Живописна Україна». Сюди мали ввійти твори, що відповідали б таким темам: «Краєвиди України», «Народний побут», «Найважливіші події з історії». У 1844 р. вийшли 2 випуски видання. Сюди було вміщено офорти Т. Шевченка: «Дари в Чигирині», «Судня рада», «Старости», «Казка» [1].

Навесні 1848 р. Кобзарю, уже будучи на засланні в Оренбурзі, пощастило зайнятись мистецтвом. Він був приписаний до шхуни «Константан» як художник для опису Аральського моря. За цей час виконав багато замальовок олівцем. Серед творів цього періоду слід назвати: «Пожежа в степу», «Укріплення Іргиз-кала», «Місячна ніч на Кос-Аралі».

У творчості років заслання з високою силою виявився гуманізм Т. Шевченка. Він відображував життя і побут казахського народу, що до ХХ ст. не мав своєї художньої творчості і вважав Шевченка початківцем. Найкращим твором казахської тематики митця є «Портрет казашки Каті» [1]. Яскраві контрасти, світлотінь, пластичні форми допомагають передати душевну чистоту і чарівність дівчини.

Загалом, художня спадщина геніального майстра заклала основи критичного реалізму в українському мистецтві та сприяла формуванню творчості багатьох митців.

Зробивши наголос на окремих моментах мистецької біографії Т. Шевченка, варто також зазначити особливості його художньої творчості.

Так, мистецька спадщина Кобзаря представлена широким діапазоном творчого вираження: портрети, жанрові композиції, краєвиди, малюнки на біблійні, історичні, літературні сюжети, книжкові ілюстрації тощо.

Проте, найуспішніше митець виступав у портретному жанрі. Дослідники його мистецької спадщини відзначають, що олівцеві і акварельні портрети Шевченка – це нове явище у розвитку портретистики в Україні [3, с. 7]. Якщо в Росії звернення до камерного портрета художників О. Кіпренського, О. Орловського, В. Тропініна приводять до виділення його в самостійний художній напрям, то у творчості Кобзаря графічний портрет стає окремим видом портретного мистецтва.

Слід підкреслити, що особливу увагу Шевченко (як і Рембрандт, Ван Гог) приділяє автопортретам [3, с. 7]. Нині відомо понад півсотні його самозображень. Його автопортрети вирізняються не лише кількістю, а й ускладненим психологізмом. Зібрані разом, зведені до єдиного хронологічного ряду, вони утворюють своєрідний образотворчий життєпис митця.

Велику частину мистецького доробку Кобзаря складають краєвиди. Звернення до пейзажу не було випадковим. Тонке відчуття краси і розуміння природи було притаманне Шевченку ще з дитинства. Причому, він рідко малював «чисті» пейзажі. Здебільшого оживляв їх постатями людей. Елементи пейзажу є також складовими фігуративно-сюжетних композицій художника.

Характерною ознакою митця у зображенні краєвидів є також правдиве відтворення природного освітлення, кольору, повітряного середовища. Гра прихованого світла у пейзажах Шевченка – на думку мистецтвознавців – нагадує аналогічні прийоми Рембрандта. Художник майстерно застосовував світлотінь.

Отож, долання обмеженості академічного «видового» пейзажу і створення об'єктивної картини існуючої природи – творчий здобуток Т. Шевченка. Він разом із художниками В. Штернбергом та І. Сошенком заклали основи пейзажного жанру в українському мистецтві [3, с. 18].

Мистецькі твори Кобзаря – це акварелі, сепії, рисунки олівцем тощо. Проте, найбільшого визнання за життя митець досяг у гравюрі. Під час навчання в Академії, беручи участь в ілюструванні книжок: неодноразово виконував малюнки, з яких виготовлялися гравюри. Тут Шевченко познайомився з її різновидами. У техніці офорта і акватинти митець значно випередив своїх сучасників-граверів, проклав шлях для розвитку цього виду мистецтва наступним поколінням. Поглибивши і розвинувши засоби офорту техніки, домігшись тональних переходів і багатства світлотіні, вперше в Російській імперії поєднав техніку офорта і акватинту.

З ім'ям Тараса Шевченка пов'язаний ренесанс української гравюри, він був першим академіком гравюри в Російській імперії, видатним офортисом XIX століття, основоположником новітнього гравірувального мистецтва в Східній Європі.

Підсумовуючи, можна зазначити, що мистецька спадщина Кобзаря є багатогранною. Природний геній, аналітичний розум, глибока інтуїція, тонке відчуття оточуючого світу дали можливість художникові відчути дух епохи і створити образи, де слово трансформується у живописний образ і навпаки – візуальний образ продовжує і доповнює слово.

Т. Шевченко – творець українського графічного портрета, національного краєвиду, митець, який увів нові соціальні теми в українське образотворче мистецтво, перший в Україні академік гравірування. Його художня творчість справедливо розглядається як новаторство в українському мистецтві та важлива ніша світового мистецького процесу.

Список використаних джерел:

1. Васильєва К. Збірка картин Тараса Шевченка – графіка, пейзажі, портрети [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://art-holst.com.ua/ua/kartiny-shevchenko>
2. Імператорська академія мистецтв. Національний музей Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.museumshevchenko.org.ua/element.php?id=448>
3. Шевченко-художник. Бібліографічний покажчик (1839-2012): у 2 т.: до 200-ліття Тараса Шевченка / Укр. ін-т нац. пам'яті, Нац. Музей Т. Шевченка; упоряд.: Н. І. Орлова, Л. І. Буряк та ін. – К.: Пріоритети, 2013. – Т. 1. – 434 с.

Коновалова М.О.

*старший викладач вищої категорії,
Краматорська школа мистецтв № 3*

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ХОРОВИХ ДУХОВНИХ ТВОРІВ М. ЛЕОНТОВИЧА ТА К. СТЕЦЕНКА В КОНТЕКСТІ ПРАВОСЛАВНОЇ ЛІТУРГІЇ

Протягом кількох століть хорова духовна музика українських композиторів була важливою складовою частиною духовного життя нашого народу. Тому вивчення кращих зразків цього жанру в курсі музичної літератури має бути обов'язковим, адже ці твори допоможуть не тільки збагатити світогляд майбутніх професійних музикантів, але й вплинуть на формування національної свідомості підростаючого покоління.

Як відомо, діючі учбові програми з музичної літератури для ПСМНЗ і вищів I-II рівня акредитації пропонують учням досить детальне ознайомлення з католицькою месою (тобто Месою сі мінор І. С. Баха й «Реквіємом» В. А. Моцарта). А от головне богослужіння православної церкви – літургія, на жаль, залишається поза межами учбового процесу. І хоча з терміном «літургія» діти зустрічаються ще в музичній школі [3, с. 84], однак ані школа, ані музичне училище не дають їм цілісного уявлення про це велике обрядове дійство. Такий недолік в учбових програмах стає особливо відчутним з появою в сучасній українській музиці літургій Л. Дичко, М. Скорика, Є. Станковича та інших.

Отже, щоб відновити порушену рівновагу, викладач міг би відібрати найбільш цікаві та яскраві твори української хорової духовної спадщини і, розташувавши у потрібному порядку, вивчати їх у контексті обрядів православної Літургії. Найбільш «придатними» для цього здаються дві суміжні